

Дзеля памяці

КАЛЬЦО ЖЫЦЦЯ

На 86-м годзе жыцця не стала цудоўнага беларускага паэта і празаіка Уладзіміра ПАЎЛАВА.

Толькі-толькі адзначыў сваё 85-годдзе, мала дзе і кім заўважае. У «Звяздзе» ў юбілейныя дні надрукаваў сваё цёплае слова пра земляка руплівы дзясч культуры, асветніцтва з Любаншчыны Васіль КАТКАВЕЦ. А між тым за плячыма ва Уладзіміра Паўлава, які нарадзіўся 25 кастрычніка 1935 года ў вёсцы Замошша Любанскага раёна, — вялікае літаратурнае жыццё. Друкавацца пачаў яшчэ ў 1954 годзе. Ламалася, крышылася, лічы, эпоха, яшчэ гарэла перад вачыма Вялікая Айчынная... Сыходзілі са светлай явы сталінскія прыдумкі, сталінскія ўяўленні пра адзіна магчымае савецкае шчасце. І на фоне гэтых грамадскіх змен у літаратуру, у паэзію і прозу ўваходзіў таленавіты летапісец унутраных і агюльначалавечых перажыванняў, творца, уважлівы найперш да добра знаёмага яму вясковага жыцця. Уладзімір Паўлаў творчую працу сумяшчаў з журналісцкім досведом. І першыя крокі ў гэтым рэчышчы былі здзейснены ў любанскай раённай газеце «Кліч Радзімы», рэспубліканскай «Чырвонай змене», кінабулетэні «На экранах Беларусі». Пасля доўгія гады працаваў у выдавецтве «Мастацкая літаратура» і Саюзе пісьменнікаў. Быў намеснікам старшыні творчага саюза.

Адна за другой выходзілі кнігі таленавітага пісьменніка: «Узлётная паласа», «Светацэні», «Начная балада», «Сонца купаецца», «Сляза на вейцы», «Гадавое кальцо», «Што было на Беларусі», «Годы нашы — птушкі», «Ад агню і мяча», «Пажарніца», «Радзімкі», «Чуж-чужаніца»... І кожнае з выданняў паэзіі, прозы знаходзіла свайго чытача. Адна з кніг Уладзіміра Паўлава — «Гадавое кальцо» — адкрывалася вершам, у якім заключнымі сталі наступныя радкі: «Печ ахалодала. Выстыла ў хаце. / — Дзеці, уставайце, я ўжо ад суседзяў. / Воран няпужаным доўга не ўседзеў, — / Радасна мовіць, зыходзячы маці. / Светлы світанак са скібачкай хлеба. / З белай іскрынкай забывае солі. / ... Нельга прывыкнуць да нізкае сталі, / Нельга адвыкнуць ад роднага неба». У гэтым вершы — і пра вайну, і пра вёску, нястомнае сялянскае жыццё. І пра роднае назавяды неба... І гэты верш ён як быццам напамін пра нашу ўсеагульную беларускую вясковасць, якая стагоддзямі крынчыла, насычала чалавека і грамадства духоўнасцю. І страта якой ужо фізічна, расуча трушчыць спрадвечны каштоўнасці. Ці знойдзем мы іх яшчэ ў мігусні і марафоне да лепшай долі?!

... Шмат працаваў Уладзімір Паўлаў у беларускай літаратуры і як перакладчык. Пераўвасобіў на беларускую мову рамана рускага пісьменніка Уладзіміра Багамолава «Момант ісціны». Выдаў асобную кнігу паэтычных перакладаў — «Поціск рукі». Дзе знайшлося месца і вершам паэтаў з розных нацыянальных літаратур. Згадваючы Уладзіміра Паўлава, развітваючыся з ім перад апошняй дарогай у вечнасць, як напамін гучаць і даўнія яго радкі, пэўна ж, выкладзены ад імя ўсяго пакалення дзяцей, якое спакутавана прайшло праз Вялікую Айчынную: «У балатах — даўно не навіна! — / Народ не ўсіх палеглых пахаваў... / Вялікая Айчынная вайна. / На жал, для многіх — скарачэнне ВАВ». Нашчадкі — у вялікім даўгу перад гэтым пакаленнем...

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ.

РАЗБУРЫЦЬ НЕЛЬГА САБРАЦЬ, або Гандалавоз распачы

Фестываль «ТЭАРТ» здзіўляў оперным серыялам і снабчаннямі класіка

Вось і скончыўся Х, юбілейны, фестываль «ТЭАРТ». Па-ранейшаму — яркая, значная падзея ў нашым культурным жыцці, і асаблівы кантэкст, у якім адбываўся форум, на тую значнасць не паўплываў. Пандэмія, плюс напружаная абстаноўка ў грамадстве... Нездарма форум праходзіў пад слоганам «Тэатр у час узрушэння». Але менавіта ў такі час людзі шукаюць адказаў і маральнай падтрымкі ў высокім мастацтве. Дзякуючы арганізатарам, можна было пабачыць дзясяткі найлепшых спектакляў, і замежных, і айчынных, пазнаёміцца з эксперыментамі маладых, папрысутнічаць на дыскусіях... Кожны пункт праграмы заслугоўвае асобнага артыкула і асэнсавання. Што ж, пачнём асэнсоўваць... Пакуль што — некаторыя суб'ектыўныя ўражанні.

ТЭАТР У ФАРМАЦЕ ZOOM

Адзін з артыстаў пазамінулага стагоддзя ў сваіх успамінах прызнаваўся, што найбольш тужыў па паху сасновай вады, якой апырсквалі сцэну.

З раскошай жывой прысутнасці ў эпоху пандэміі даводзіцца збольшага развітвацца. Ніякіх табе пахаў, шоргатаў, гульні ценяў, пылу сцэны і таямнічага закулісся... Міжнародная праграма прайшла ў рэжыме анлайн. А маражкі па скурцы — засталася?

Пра гэта спрачаліся і на адмысловым круглым сталом, у якім удзельнічалі дырэктары форуму «ТЭАРТ» і прадстаўнікі рускага тэатра. Вядучы выкладчык «Педагагічнай лабараторыі БДТ» Барыс Паўловіч заявіў: «Я належу да тых дысідэнтаў «анлайн», якія яго прызнаюць як кепскі асяродак для рэпетыцыі. Я разумю, як у zoom правесці перамовы, але не знайшоў магчымасці, як такім фарматам змяніць рэпетыцыю ў пакоі». А вось адзін з арганізатараў фестываля «Пункт доступу» Аляксей Платуноў лічыць, што анлайн-спектаклі — «жыватворчае асяроддзе андэграўнду». Бо эксперыментальныя спектаклі «з падвалаў», якія звычайна маюць вузкае кола глядачоў, цяпер паглядзяць тыя, хто сам не прыйшоў бы ў той падвал...

Карацей, меркаванні розныя — але тое, што на анлайн-праглядзі прыходзіла столькі людзей, што часам не было дзе сесці, сведчыць: людзі стаміліся без тэатра. І нават калі ты можаш паглядзець той жа спектакль у запісе дома, па камп'ютары, то ў кайф — рабіць гэта побач з такімі ж зацікаўленымі, чуць узрушанымі ўздыхі і смех, тут жа абмеркаваць убачанае, падзяляць эмоцыі... Нават калі нехта, спатыкаючыся ў паўцёмры на прыступках, збягае з сюррэалістычных «Свярліяцаў», гэта ж яшчэ эмацыянальней!

А мы ж за эмоцыямі сюды і ходзім, як задаволена пісала дачка Гётэ бацьку: «Хадзілі ў тэатр, удалося паплакаць!»

АСКАЛЁПКИ ЦІ ВІТРАЖЫ

Праўда, узровень «паплакаць» ці «пасмяяцца» для сучаснага тэатра даўно неактуальны.

У мемуарах вучаніцы Станіслаўскага Алісы Коанен ёсць цікавы эпізод: яна, пачаткоўка, атрымала маленькую ролю ў навамодным спектаклі па п'есе Леаніда Андрэева. Роля палягла ў тым, што Алісе даводзілася цягам усяе дзеі сядзець на бутфорскім падаконні і час ад часу пытацца: «Навошта?» Коанен ніяк не магла выбудаваць для сябе гэтую ролю. Пакуль яе нянька, паглядзеўшы спектакль, не сказала: «Вой, шкада мне цябе. Чаго

сядзіш, мерзнеш?» Тады Аліса пачала на тым падаконні хутацца ў цёплы шаль — і адразу персанаж вымаляваўся...

Сёння той шаль з герояў здіраюць. А глядач, наадварот, настойліва шукае — так ужо створаны чалавек, што свядомасці трэба за штосьці зачапіцца, знайсці асацыяцыі, якія ўсталююць сістэму каардынат...

«Маніфест фундаментальнага інфанталізму», як называюць оперны серыял Барыса Юхананава «Свярліяцы», паслядоўна разбурае ўсе спробы прывязкі. Гэта ўвогуле «лакмусавая паперка» на сумяшчальнасць з сучасным тэатрам. Хоць бы таму, гэта пяць частак па гадзіне. Музыку да кожнай пісаў іншы кампазітар. Серыял атрымаў шматлікія ўзнагароды, толькі на Расійскай нацыянальнай тэатральнай прэміі ён быў прадстаўлены ў дзевяці намінацыях. Нейкі шкілет сэнсу ёсць: дзеянне адбываецца ў фантастычнай Сверліі, якая «гіне, гінула і будзе гінуць», там жывуць русалкі, кентаўры, а галоўнае, «лядзішчы» і «прасцігоспадзі» — істоты надзвычай цікаўныя і нахабныя. Галоўны сакральны прадмет Сверліі — свярдзёлак, галоўны рытуал — свідраванне, галоўны персанаж — Свядроньш... Але ўсё гэта, як вы разумееце, вельмі ўмоўна. Масштабнае дзейства нагадвае тэатр пачатку мінулага стагоддзя, толькі на фоне постындустрыяльнай эпохі. Час нанатэхналогій, калі інфармацыя засвойваецца адначасова глабальна і вельмі фрагментарна, павярхоўна. Калі ад сусветнай культуры ў свядомасці індывідуума застаюцца асобныя маркеры, умоўныя знакі. Калі нават сама мова разбураецца, словы трацяць сэнс. Мы пазнаём знакі: гандола, дакладней, «гандалавоз», гандальер у шортах — прывязка да Венецыі, вось намёкі на старажытных грэкаў і асірыяцаў, біблейскія матывы... Шланг ад душа на шыях артыстаў, які сярэд іншага сімвалізуе трубы Іерыхона, што разбуралі любыя сцены... Зноў жа — намёк на Вавілон, у які ператварылася цывілізацыя. Звычайная постмадэрнісцкая практыка: разбіць, перамышаць і з цытатаў зрабіць штосьці новае. Напрыклад, у адной з арыў адчуваецца водгулле «Паэмы без героя» Ганны Ахматавай. У аснову спектакля Электратэатра «Станіслаўскі» пакладзены рамана Юхананава, стылізаваны пад гістарычныя хронікі. І аўтар не даў скараціць тэкст ні на кропачку. Эклектычнае велічэзнае збудаванне нечым нагадвае знакаміты сабор Гаўдзі, якому знаёмы мецэнат даў магчымасць працаваць як заўгодна... Прынамсі, у оперным серыяле можна ўявіць Алісу Коанен, загорнутую ў поліэтыленавы шаль, яна сядзіць на гандалавозе і час ад часу паўтарае «Навошта?».

Адказ, праўда, усе аматары сучаснага тэатра ведаюць. ральным сэнсе: паэт ляціць між зор. Будзе гульня падсвядомасці, пераплеценая з гістарычнымі падзеямі, бо рэжысёр узяў для пастановкі не мастацкія творы, а лісты, вершы, а найперш запісы пра снабчання. З неверагодных уцялесненняў тых снабчанняў, начных жахаў — а гэта можа быць паяданне хлопчыкаў, голыя мужыкі з паходнямі, выпушчаныя вантробы каханай, зубы, якія падаюць у вядро, — вымаляваецца асоба. Не кананічная — а жывы чалавек са сваімі слабасцямі, з жаданнем «стаць Райнісам Вялікім».

КЛАСІК У СНАХ

З вялікай цікавасцю публіка сабралася на анлайн-прагляд спектакля Нацыянальнага тэатра Латвіі «Сны Райніса». Па-першае, вельмі цікава было паглядаець, як суседзі папулярна выкарыстоўваюць сваіх класікаў на мове сучаснага мастацтва — у нас гэты працэс яшчэ толькі пачаўся, нават першы біяграфічны фільм «Купала» яшчэ не выйшаў на вялікія экраны з-за розных прычын. А латышы, пажадаўшы мець спектакль да 150-годдзя нацыянальнага паэта-адраджэнца Яна Райніса, запрасілі аднаго з самых модных (і скандальных) сучасных рэжысёраў, Кірыла Сярэбраннікава. Вядома, уплыў заказчыка адчуваецца — абавязковыя адсылкі да нацыянальнай культуры, сімвалы яе адраджэння... Але спектакль атрымаўся нестандартны, яркі, самадастатковы — не дапаможнік па вывучэнні школьнай праграмы. Напачатку мы ўвогуле бачым велізарны бюст Яна Райніса, упісаны ў кантэкст сучаснага горада: да яго прыносяць кветкі, прызначаюць спатканні, гарлаюць вулічныя музыкі, турыст прымае помнік паэту за «дзядулю Леніна», стылізаваная варона спраўляе на галаву класіка свае адвечныя патрэбы... Потым будзе космас. Прычым нават у літа-

Фота Яна ХВЕДЬЧЫНА

Пасля таго як у савецкі час з Райніса рабілі «апявальніка пралетарыята», зразумела, яго хочучь паказаць як філосафа, інтэлігента, латышкага Фауста, які пакутліва збірае з рассыпаных літар назву сваёй радзімы.

Што ж, «ТЭАРТ» — выдатная магчымасць паглядзець, як па-рознаму можна гаварыць пра культурныя коды. Напрыклад, спектакль «Пермскія багі» Пермскага акадэмічнага Тэатра-Тэатра і Пермскай дзяржаўнай мастацкай галерэі — гэта падарожжа ў музей з нацыянальнымі драўлянымі скульптурамі. Эскіз п'есы Андрэя Саўчанкі «Страта» —

гісторыя пра чамадан з нечымі сямейнымі фота, знойдзены на сметніцы. Рэальны чамадан з рэальнымі фота. З чаго аўтар прыдумаў кранальную гісторыю пра рэканструкцыю гістарычнай памяці.

ТОЕ, ШТО БАЛІЦЬ

Тэатр адлюстроўвае настроі грамадства — мы бачым доказы таму штодня. Што адбываецца ў грамадстве, адбываецца ў тэатры. «ТЭАРТ» — гэта заўсёды прапанова пагаварыць на балючыя тэмы. Не дарэмна ён пачаўся з эскіза п'есы Ксеніі Шталянковай «Меморія помнік Слава», прысвечанай тэме Халакосту. Дзеянне адбываецца ў Мінскім гета, каля Ямы, дзе былі закатаваныя тысячы яўрэяў. І запрашае да роздому — як сёння ўспрымаць Халакост, як захоўваецца гістарычная памяць увогуле? «Пяць лёгкіх п'ес» Міла Пау — гэта разыграная з дапамогай падлеткаў гісторыя рэальнага маньяка.

Барыс Паўловіч падчас дыскусіі назваў тэатр «бомбай паволенага дзеяння, якая працуе з глядачом на хімічным узроўні. То-бок пасля добрага спектаклю глядач адчувае, што ў ім нешта змянілася, хоць не можа часам сфармуляваць, што менавіта. На хімічным узроўні дзейнічае спектакль, якім завяршыўся фестываль «ТЭАРТ» —

«Мяшчанскае вяселле» Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы. Вытрыманы ў чорна-белых тонах, ён спалучае камічнае, клоўнскае дзейства, жарцікі і гэгі на мяжы пошласці — і змрочны, трывожны роздум... Рэжысёр Ігар Казакоў паставіў артыстаў «на мяжу выжывання»: увесьчасны рух, амаль цыркавыя трукі, даведзеная да ўзроўню тэатра масак выразанасць... «Мяшчанскае вяселле» Бертальда Брэхта — п'еса нялёгкай, тэатры адмаўляліся ставіць напісаную маладым драматургам вострую сацыяльную сатыру. Грамадства, заснавана на мане і знешняй добрапрыстойнасці, мусіць рушыцца. Як рушыцца стылізаваная мэбля, якую ў мэтах эканоміі ўласнаручна зрабіў жаніх. Парваная на шматкі кардонная рыбіна, парваная на шматкі надзея на шчасце нявесты... І стол, ператвораны ў вясельны ложак, нагадвае века труны. Менавіта на труне, у якой пахаваная шматколернасць свету, будуць працягваць свой род мёртвыя душы.

Што ж, тэатр у час узрушэнняў працягвае жыць, дзейства працягваецца, і размова пра тое, што мы паспелі ўбачыць на фотаруме, працягнецца таксама.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ.